

Endülüs'ten İspanya'ya Don Kişot Yaşanmış Şiir

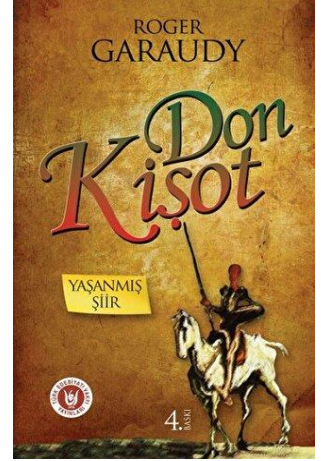
Don Kişot-Yaşanmış Şiir, Roger Garaudy, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları,
İstanbul 2016, ISBN 9789756168688

Giriş

Roger Garaudy, 17 Temmuz 1913'te Marsilya'da dünyaya gelir. Ailesinin hiçbir dini benimsememesine karşın o Hristiyanlık dinini benimser. Zorlu geçen eğitim hayatı boyunca çok çalışır. 1952 yılında Sorbonne Üniversitesi'nden felsefe, 1954 yılında ise SSCB Bilimler Akademisi'nden bilim dalında doktor unvanı alır. Marksist İnceleme ve Araştırmalar Merkezi'nde müdürlük yapar. İlerleyen zamanlarda Komünist Partisi'nden milletvekili olarak Fransız parlamentosuna girer, Meclis Başkan Yardımcılığı ve Senatörlük görevlerinde bulunur. Komünist Partisi'nin tek yanlı politikalarını eleştirmesi sebebiyle partisinden ihraç edilir. Daha sonra çeşitli üniversitelerde profesör olarak felsefe dersleri verir, sonrasında hocalıktan emekliye ayrılır.

Roger Garaudy, politik hayatı ve akademik hayatı süresince dünyaca ünlü devlet adamları, sanatçılar ve düşünürlerle tanışarak geniş bir çevre edinir, onlarla fikirlerini ve savunduğu tezleri tartışma fırsatı bulur. Akademik hayatı ve sonrasında, altmıştan fazla eser, sayısız makale ve bildiri kaleme alıp yayımlayan Garaudy, dünya çapında düzenlenen konferanslara ve sempozyumlara davet edilir. Bu sayede adından söz ettirerek dünya çapında tanınır. Ömrünü insanlığın barışına adanarak yazar, İslam'ı seçip İsrail'e karşı Filistin halkının haklarını savunması sebebiyle Batı dünyasından tecrit edilir, eserleri yayınevleri tarafından yayımlanmaz. Bütün bu olumsuzluklara karşın Roger Garaudy, hâlâ büyük bir ilgiyle okunan önemli bir düşünür ve yazar olarak eserleriyle okurlarına ilham kaynağı olmakta ve fikirleriyle yol göstermektedir.

Gülcan Çaymaz¹

¹ Karabük Üniversitesi, TÖMER, Öğretim Görevlisi, caymazglcn@gmail.com

(Bu yazı Young Academia ve Server Genç Hanımlar Derneği iş birliğinde Doç. Dr. Sema Noyan yönetiminde "Türk Romanında Modernleşme ve Kimlik Arayışı Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

Kitabın Yapısı ve İçeriği

Roger Garaudy'nin kaleme aldığı *Don Kişot Yaşanmış Şiir* adlı kitap, 128 sayfa içeriğe sahip olmakla birlikte, kendi içinde dokuz bölümden oluşmaktadır. Eser, İspanyol yazar Cervantes'in dünya görüşünü ve hayatını inceleyen biyografik bir çalışmadır. Kitapta Endülüs döneminin İspanya'sı, Cervantes'in *Don Kişot* romanı üzerinden anlatılır.

Yirmi yaşından itibaren "Don Kişot"u üstat olarak kabul eden yazar, *Hatıralar Yüzyılımızda Yalnız Yolculuğum* adlı eserinde kendi biyografisiyle Don Kişot karakterini özdeşleştirerek annesinin Mağripli bir Berberi olmasından büyük bir gurur duyduğunu ve kanında Akdeniz ikliminin esintileri olduğundan bahseder.² Kendisine *Don Kişot*'u rehber edinen Garaudy, onun idealleri ve fazilet anlayışı çerçevesinde erdemli bir hayat yaşamayı amaçlar. Don Kişot hakkında eserler ve yazılar kaleme alır.

Garaudy, Batı ile Doğu arasındaki bilim ve hoşgörü ikliminin Rönesans'la birlikte nasıl değiştiğini, halkların kaynaşmak yerine ayrıştırılarak ana yurtlarından sürülmesini, hümanizm adı altında insanın manevi değerlerinden uzaklaştırılarak seküler bir dünyaya doğru yol almasını eleştirel bir dille ele alır. Bu bağlamda Cervantes, yarattığı Don Kişot karakterine, bizzat kendisinin görmek ve yaşamak istediği İspanya'yı roman kahramanının serüvenleri üzerinden yaşatır. Böylece roman kahramanı Don Kişot'u, kapitalist, bireysel sisteme karşı mânânın ve geleneğin temsilcisi kılar. Garaudy'ye göre Cervantes, Rönesans'ın Batı'ya bir yenilik getirmediğini insanı köleleştirerek Tanrı'dan uzaklaştırdığını düşünmektedir.

Yazar, Cervantes'in doğduğu yer olan Kurtuba'nın sahip olduğu tarihi zenginliğin ve fikir çatışmalarının, Cervantes'in eserlerini beslediğini belirtir. Bu sebeple bu kitap, dönemin İspanyasını tanımak Cervantes'i ve eserlerini anlamak isteyen okurlar için başucu kitabı niteliğindedir. Yazar, Cervantes'in nereli olduğunun ya da dininin ne olduğunun önemli olmadığını belirterek, soya değil, erdemden beslenen asalete önem verdiğini ifade eder. Bu noktada Cervantes, kendini insanlığa adayan Don Kişot'un gerçek bir asalet sahibi olduğunu dillendirerek kendisini Don Kişot'un babası olarak tanıtır.

Kitapta belirtildiğine göre, "*Don Kişot*" adlı eserde Cervantes, Endülüs'teki kozmopolit yapının dağılmasıyla birlikte, hoşgörü ikliminin ve evrensel yapının kaybolduğunu ifade eder. Böylelikle zamanla meydana gelen ahlâkî, siyasî ve ekonomik çöküşe karşı insanlığı

---

² Roger Garaudy, *Don Kişot Yaşanmış Şiir*, İstanbul 2016 s. 127.

direnışe davet eder. Eser sadece Cervantes'in biyografisi değil, dönemin İspanya'sının ve Avrupa'nın değişen dünya perspektifine tutulmuş bir ayna niteliğindedir. Eserde değişik yazarların görüşlerine yer verilmesinin konunun kavranması açısından okuyucuya yararlı olduğu düşünülmektedir. Buna mukabil eser özenle okunup notlar alınması gereken temel bir kaynak niteliğindedir.

Rönesans'la Gelen Sosyal ve Siyasi Değişimler

Kitaba göre Cervantes, Don Kişot karakterini bir eylem adamı olarak okurlarına sunar, onun atla çıktığı gezintinin maceradan ziyade, ilh bir görev, adanmışlık, bütün insanlardan sorumlu olmak bilinci taşıdığını ifade eder.

16. yüzyılda İtalya merkezli Avrupa'da başlayan Rönesans hareketleri, kültür, sanat ve sosyal hayat düzeninde Avrupa'da bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Rönesans'la başlayan ilerlemeler, Aydınlanma ağı'na, Sanayi Devrimi'ne yol açmış, böylelikle kültürde ve teknik alanda Batılı ülkelerin gelişmesini sağlamıştır. Genel anlamda olumlu yorumlanan Rönesans, Cervantes'e göre kapitalizmin egemen olmasının da büyük rol oynadığı çöküşü temsil etmektedir. Hatta Garaudy'e göre de "Rönesans" olumlu özelliklerinden çok, olumsuz sonuçlarıyla dikkat çekmektedir. Endülüs'teki çok kültürlü yapının dağılmasından sonra, Rönesans'la birlikte ne çıkan kültürel değişimin sonucu olan akılcılık ve bireycilik, pozitivist ve materyalist bir anlayışın ortaya çıkmasına sebep olur. Bu nedenle Garaudy, Rönesans'ı, mutlak değerleri reddetmesi ve bireyciliğe yol aması yönleriyle eleştirir. Kitaba göre "Doğuş, "Rönesans*" denilen Őeydir; her türlü mutlak değerin reddi ve onun tabii sonucu olarak da bir cangıl bireyciliğinin doğuşu. Yine Garaudy'ye göre "Rönesans", yırtıcı hayvanların doğuşudur.³ Söz konusu tanımlara göre Rönesans, getirdiği yeniliklerden ziyade, toplum yapısında maddi ve manevi yozlaşmaya sebep olarak insanı özünden uzaklaştırmış, kendisine ve kültürüne karşı yabancılaşan dönem insanı, paranın ve menfaatin kölesi durumuna dşrmştir. Dini hayat yerini maddeye bırakırken iyilik ve ideal kavramı ise yerini seküler dünya içerisinde bireyselleşen insanın menfaatlerine bırakmıştır.

Eserde bahsi geçen ve Rönesans'la birlikte yitirilen erdemli insan profili, Cervantes tarafından Don Kişot karakterine yüklenmiştir denilebilir. Bu nedenle Don Kişot, değerlerin yitimini fark ederek eskiyi yani geleneği korumaya çalışır. "Don Kişot" romanında

---

³ Roger Garaudy, *a.g.e.*, s. 36.

Cervantes tarafından şövalye hikâyelerinin canlandırılma çabasının temelinde, kaybolup gitmiş, itibarsızlaştırılmış eski hayat tarzının artık kabul edilmediğine trajik dikkat çekiş isteği yer almaktadır. Bu yeniçağda, artık paranın iktidarı ve gücü geçerlidir. Don Kişot'un temsil ettiği idealizmin artık toplumda kabul edilirliliği kalmamıştır. Bu yönüyle ele aldığımız kitabı diğer kitaplardan ayıran en önemli özellik, Rönesans'ın bir yenilenme hareketi olarak değil, insanın bireyselliğe ve maddeye bağlandığı, rasyonalist ve kapitalist değerlerin insanı fitratından uzaklaştırdığı bir başlangıç olarak değerlendirilmesidir.

Garaudy, *Don Kişot* adlı eserinde Cervantes'in İspanya'nın meselelerinin kaynağına indiğini vurgular, 1402'de Müslümanların, 1609'da ise Yahudilerin İspanya'dan sürülmesiyle birlikte ülkenin kültürel yapısının erozyona uğradığını belirtir. Bu nedenle Rönesans İspanya'da gerçekleşmemiştir.

Cervantes, engizisyon İspanya'sında eleştirilerini özgürce yapamadığı için düşüncelerini örtülü bir şekilde aktarır, hatta "*Don Kişot*" romanında olduğu gibi gerçek düşüncelerini Magripli Müslüman bir filozofun ağzından dile getirir. Böylece kendisine daha geniş bir düşünce alanı yaratmış olur. Yukarıda da belirtildiği üzere Cervantes gelenekte olduğu gibi soydan gelen asalet, ırkçılığa değer vermeyerek, bunları tepeden inme bir düşünce olarak görür. Nitekim Garaudy, Cervantes'in düşüncelerinin Avrupa ufkuyla sınırlı kalmadığını vurgulayarak eserleri yoluyla, onun din, hakikat ve aşk anlayışının kitlelere ulaştığını haber verir. Yazara göre toplum bünyesindeki sosyal ve kültürel etki alanlarının bilincinde olan Cervantes, eserlerinde kendi düşüncelerini açığa vurur. Avrupa perspektifiyle sınırlı kalmayan bu bakış açısı, onun insana, aşka ve sanata karşı duruşunu ortaya koyar. Sonuç olarak Cervantes'i anlamak ve yorumlamak açısından onun en büyük romanı olan *Don Kişot* adlı eserin okunması mühimdir.

Garaudy'nin okurlara aktardığına göre, inançlı bir insan olan Cervantes, eski bir Hristiyan'dır. Onun din anlayışında zıtlıklar yer almaz. O, dogma geleneklerden sıyrılarak Hristiyanlığın evrenselliğine vurgu yapar. Kitaba göre Cervantes, "*Don Kişot*"ta şövalyeleri Orta Çağ'daki rahiplerden üstün tutar ve rahiplerin dünya için yakardığını, şövalyelerinse Allah'ın adaletinin dünya üzerindeki uygulayıcıları olduğunu söyler. "Bu ifade Kur'an'ın tabiriyle insanı: "Allah'ın yeryüzündeki halifesi. (Bakara, 2/30)" olarak tarif eder.⁴

---

⁴ Garaudy, *a.g.e.*, s. 59.

Garaudy, Cervantes'in şövalyelik romanlarındaki amacını şu cümlelerle açıklar: O çalkantılı yüzyılda şövalyelik ruhunu yeniden yaşatabilmektir. Cezayir'de Müslüman Türkler, İspanya'da da Engizisyon yüzünden acısını çektiği dindarlığın dış ve yoz şekillerine karşı sesini yükseltir.⁵

Kitapta verilen bilgiler ışığında Cervantes'in din anlayışına göre, eski Hristiyanlıkla Müslümanlığın aynı ilkelere sahip olduğu, fakat değişen dünya şartlarının Hristiyanlık anlayışını da değiştirerek aslından uzaklaştırdığı, bireyselliğin ön plana çıkmasıyla birlikte dünya üzerindeki adalet sisteminin bozulduğu belirtilir. Bunun yanı sıra, yüzyıllar öncesinin İspanya'sında semavi dinlerin birbiriyle kavga etmeden hoşgörü içinde yaşandığı, Jauda Halevi tarafından (1075-1144) Kurtuba'da Arapça olarak kaleme alınan *Hor Görülen Dinin Zaferi İçin* adlı kitapta dile getirilir. Buna göre 13. yüzyıla ait bir mezar taşında (Latince, İbranice, İspanyolca, Arapça) dört dilin de birlikte yer aldığı, Müslüman ve Yahudi karşıtı hiçbir ifadenin bulunmadığı vurgulanır ve Endülüs'teki evrenselliğe şu dizelerle dikkat çekilir:

Ey benim

İnançları Allah'a

Yönelip de yol bulsun diye

Hristiyanı, Yahudiyi

ve de Müslümanı alıp

*Kabul edebilen İslam*⁶

Kitaba göre, Don Kişot, Grek-Roma, Yahudi-Hristiyan, Arap-İslam mirasının mesajının ne olduğunu anlayan son dahi olarak takdim edilir. Hatta Don Kişot, bütün insanlara hizmet etmeyi bir iman telakki eden insan olarak okurlara tanıtılır. Sonrasında ise Doğu'nun mirası İspanya topraklarından silinmeseydi, Batı'nın ufkunun daha da ileri gideceği belirtilerek kaynaşamayan dinlerin ve toplum yapılarının XX. yüzyıl Batısında hâlâ bir sorun olduğu, sömürgecilik anlayışından sonra kültürün ve tarihin bu engeli aşamadığı iddia edilir. Yazar, XVI. yüzyıldaki Reform ve Rönesans hareketlerinin "Tanrıya karşı değil, Tanrı ile birlikte hareket edildiğinde." hakiki bir yenilik olarak gerçekleşebileceğine inanır.⁷

---

⁵ Garaudy, *a.g.e.*, s. 64,65.

⁶ Garaudy, *a.g.e.*, s. 67.

⁷ Garaudy, *a.g.e.*, s. 69.

Yukarıdaki ifadeler gösteriyor ki Garaudy, bu kitabı tarafsız ve evrensel bir dünya görüşüne dayanarak objektif bir şekilde kaleme almıştır. Bu sebeple *Don Kişot* kitabı Endülüs, İspanya ve Don Kişot üçlemesini yansız bir şekilde okumak isteyen okurlar için güvenilir bir kaynak olarak sunulabilir.

Yazar, Cervantes'in "*Don Kişot*"undaki metaforların bir hayal gücü olmadığını, metaforlar üzerinden eserde güdülen gayeye bir mânâ kazandırıldığını belirtir. Romanda Don Kişot, soylu insanların asillikleriyle değil, amaçlarıyla, inançlarıyla kendilerini gösterebileceklerini şu sözlerle ifade eder. Sanmayın ki beyefendi burada avam derken sadece çalışan köylüleri, yoksulları kastediyorum; senyör de olsa prens de avam sınıfı verebilir, vermelidir. Bir adamın değeri nereden geldiğine değil, nereden gittiğine bağlıdır.⁸

Garaudy, Cervantes'in Don Kişot'a unutulmuş şövalyeliği göksel emirle tekrar diriltmeye çalışan bir misyon yüklediğini söyler. Onun niyeti, fazilet ve erdemdir. Kimseye karşı kötülük düşünmez. Sanço'ya suçlulara karşı merhametli olunması gerektiğini söyler. Çünkü ona göre adalet, kanunların üstünde, merhametse adaletin üstünde yer alır. Don Kişot, Tanrı'dan korkmayı kendini bilmek ve bilgece bir tavır olarak kabul eder. Batı'nın dışladığı Doğu mirasını üstlenir.

Kitaba göre, insan ve onun yaratma kabiliyeti, dünya üzerinde Allah'ın yansımasıdır. Don Kişot da varlık felsefesinin karşısına, varlığı meydana getiren Yaratıcının felsefesini koyar. Varlıkla birlikte, Allah'ın ve onun halifesi olan insan yeryüzündeki eylemlerinde tekrarlanarak ve esneklik kazanarak hayat bulur. Garaudy'e göre "*Don Kişot*" romanının ana teması Allah'ı bilmek ve her şeyden mesul olmaktır. Bu da insanlık / hümanizmdir. Bunun yanı sıra, "*Don Kişot*" romanının yapısı, destansı ve şövalyece efsanelerin ötesinde yeni bir sanat şekli ortaya koyar. Romanda var olanı anlatan edebiyatla, ulaşılmak istenen edebiyat arasında karşıtlık ortaya çıkar, çünkü romandaki kahramanlar gerçeğe yetinmeyip içlerindeki inançla Tanrı'ya dayanırlar. Don Kişot da eylemi, gerçeğin ötesi olarak yorumlar ve eylemden hareketle gerçeğin yeniden kurulabileceğine inanır. Dolayısıyla eserde varlık felsefesinin karşısında eylem felsefesi yer alır. Çünkü kitaba göre eylem, Tanrı ile insan arasındaki aşktır.⁹ Eylemin varlığı gerçek aşkı ortaya koyar.

---

⁸ Garaudy, *a.g.e.*, s. 76.

⁹ Garaudy, *a.g.e.*, s. 95.

İncelediğimiz kitapta dönem İspanya'sı bütün yönleriyle ele alınıp değerlendirmeye tâbi tutulur. Garaudy, Cervantes'in kaleminden *Don Kişot* aracılığı ile dönemi; dini, sosyal, siyasi ve ekonomik olarak bütün yönleriyle irdeleyip İspanya'nın göz ardı ettiği ve İspanya'dan sürdürdüğü toplumların, değerlerin, kendilerine ve Batı'ya neler kaybettirdiğini açıklar. Batı'nın nasıl mânâdan koparak maddeye bağlandığını panoramik olarak okuyucuya sergiler. Bu vecihle *Don Kişot Yaşanmış Şiir*, İspanyol edebiyatını ve dönemi anlamak açısından son derece önemli bir eserdir. Eserde pek çok olumlu yön bulunmasıyla birlikte, çok fazla kaynaktan alıntı yapılması, içerik bağlamında eserin anlaşılmasını daha da kolaylaştırmıştır. Bu mânâda kitabı ilk defa okumaya başlayan okuyucu, ilk sayfalardan itibaren kendisini Endülüs döneminin içinde bulur. Sonuç olarak edebiyatla ilgilenen herkesin okuması ve kütüphanesinde bulundurması gereken güzel ve faydalı bir eser olduğunu vurgulamak gerekir.